

Вознюк О.В. Виявлення магістральної тенденції розвитку освіти (на прикладі розвитку педагогічних технологій у галузі естетичного виховання) // Інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної освіти: збірник наукових праць / за ред. О.С.Березюк, О.М.Власенко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка. – С. 77-89.

УДК 371.2 (09)

О. В. Вознюк,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВИЯВЛЕННЯ МАГІСТРАЛЬНОЇ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГАЛУЗІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ)

Освітня галузь увійшла у стан системної кризи, яка зумовлюється епохальними цивілізаційними викликами і загрозами, які спіткали людство наприкінці ХХ – початку ХХІ століття і мають колосальні загальнопланетарні наслідки, а також докорінно змінюють соціально-економічний, гуманітарно-політичний, морально-етичний, природно-екологічний механізми функціонування людської цивілізації. У зв'язку з цим надзвичайно актуальним постає виявлення магістральної тенденції розвитку освіти, що постає метою статті, яка базується на нашому пленарному виступі на Всеукраїнській науково-практичній конференції "*Проблеми сучасного підручника*", яка проходила в Інституті педагогіки НАПН України 27 листопада 2012 року.

Головні аспекти освітньої кризи можна висловити за допомогою думок відомих педагогів.

А.Б. Боссарт: "Для того, щоб школа виконувала своє соціальне замовлення з виховання гармонійної особистості потрібен подвижник. потрібні борці, революціонери, мученики; потрібні інфаркти і петиції в найвищі інстанції; потрібні набатні виступи у засобах масової інформації; замість спокійної роботи потрібні хрестові походи. и все – просто для того, щоб діти росли розумними і самостійними громадянами".

С.У. Гончаренко: Криза сучасної системи освіти є складовою глобальної цивілізаційної кризи та значною мірою зумовлена вузькодисциплінарними установками сучасної освіти, відчуженням її гуманітарних і природничо-наукових компонентів"

О.В. Сухомлинська: "Сьогодні педагогічна наука відстає від практики, не встигає за кардинальними змінами, інноваційними процесами, що відбуваються в роботі шкіл, дитячих закладів, у системі вищої освіти".

Ю.В. Громико: "Кризу сучасної освіти можна назвати кризою розмаїтості, яка пов'язана, передусім з відсутністю однозначного і

зрозумілого способу включення освіти в сучасне суспільство".

Зазначена криза розмаїтості виражається у **парадигмальній множинності педагогіки**, де декларується близько сотні парадигм, таких, як: формувальна, гуманістична, особистісно орієнтована, суб'єкт-суб'єктна, суб'єктно-діяльнісна, контекстна, духовно-орієнтована, вільна, активізаційна, педагогічна, андрагогічна, науково-технократична, інструментально-технологічна, гуманітарна, езотерична, авторитарна, маніпулятивна, знанневоцентрична (унітарна, епістемологічна), культурознавча (культуротворча), етноцентрична, підтримуюча, традиційно-формувальна, традиційно-розвивальна, раціоналістична, духовна, світська, людиномірна, освітологічна, світомірна, акмеологічна, компетентнісна, медіапедагогічна, медіальна, когнітивна, поліфонічна, дитиноцентрична, інклюзивна (розширення участі всіх категорій дітей, зокрема і з вадами психофізіологічного розвитку, в освітньому просторі), критично-креативна (трансформаційна), креативно-педагогічна, постмодерністська (постнекласична), безперервно-дистанційна, парадигма відкритої освіти (так званий "комунізм в освіті", коли дистанційні ресурси є відкритими), інноваційна, гармонізаційна, ноосферно-екологічна, парадигма навчальної казки, цивілізаційно-антропологічна, проєктивно-естетична, гуманістично-рефлексивна, співробітницька, діалогічна, імпровізаційна, життєтворча, синергетична та акмесинергетична, антропософська, тоталлогічна, сугестопедична, парадигми фундаменталізації та інтеграції знань, парадигма інтелектуалізації інноваційної освіти, комунікативна парадигма (парадигма взаємонавчання) та ін.

Можна також говорити і про такі педагогіки, як: "гуманна", "авторитарна", "педагогіка самовизначення", "педагогіка співпраці", "педагогіка моральності", "біблейська", "козацька", "пенітенціарна", "педагогіка ототожнення", "етнічна", "інтегральна", "компаративістська", "театральна", "військова", "бібліотечна", "неопедагогіка", "педагогіка розвитку", "лицарська педагогіка", "педагогіка середовища", "ембріональна", "музейна", "екологічна", "конструктивістська", "здоров'язберігаюча", "ноосферна", "ретропедагогіка", "актуалізаційна", "біфуркаційна" та ін.

Відтак, складно виявити **магістральний напрямок розвитку педагогіки як науки та освіти як суспільного інституту**. Розв'язання проблеми потребує залучення **універсального теоретико-методологічного принципу**, який базується на **універсальній синергетичній парадигмі розвитку**.

Діалектичні **схеми** універсальної парадигми розвитку: Теза → антитеза → синтез; Тотожність → відмінність (протилежність) → нова тотожність; Єдине → множинне → ціле; Симетрія → асиметрія → їх синтез

Гранично просто універсальна парадигма розвитку ілюструється висловом **Г.В. Плеханова**: "Будь-яке явище, розвиваючись до кінця, перетворюється на свою протилежність; але оскільки нове, протилежне першому, явище також у свою чергу перетворюється на свою протилежність, то третя фаза розвитку має формальну схожість з першою"

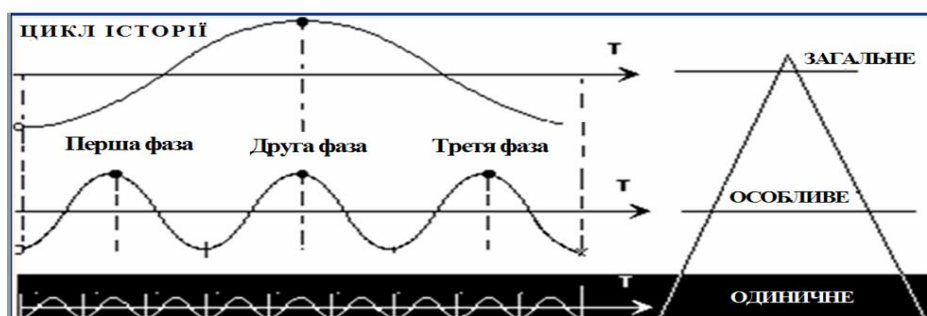
П. К. Анохін: “З широкої біологічної точки зору, також як і з погляду філософського аналізу ролі просторово-часової структури світу, рух матерії за послідовними фазами, що ритмічно повторюються, є універсальним законом, який визначає основну організацію живих істот на нашій планеті”

Розглянемо деякі **яскраві приклади** універсальної парадигми розвитку.

Функціональна асиметрія півкуль головного мозку людини: в онто- і філогенезі живих істот спостерігається поступове зростання асиметрії півкуль, рух від симетрії до асиметрії, найбільший вияв якої досягається у зрілому віці. Потім, при старінні, півкульова асиметрія поступово нівелюється. **На рівні матерії** цей рух відбивається у вигляді розвитку Всесвіту від його польового до речовинного аспекту, від мікросвіту до макросвіту, а від нього до їх синтезу. **Становлення особистості** також розглядається дослідниками як процес зміни трьох фаз – адаптації, індивідуалізації, інтеграції. **Фізична наука** еволюціонувала від синтетичної науки (натурфілософії) до класичної ньютонівської аналітичної фізики (яка використовує дискретні, атомарні сутності). Потім класична фізика змінюється релятивістською та квантовою науками (що оперують цілісними континуальними сутностями, в межах яких відновлює свій гносеологічний статус принцип “все у всьому”, характерний для науки прадавніх людей). **Геометрія**, одна з галузей математики, проходить три етапи свого розвитку: міфологічний (що експлуатує принцип “все у всьому”), класичний евклідівський, космологічний, який реалізується в геометріях М.І. Лобачевського, Г. Рімана та ін. У галузі **математики** можна констатувати процес переходу від синтетичної (правопівкульової) математики прадавніх людей (яка набуває своєї проєкції в “народній математиці”), до класичної математики, що оперує абстрактними дискретними величинами, яка змінюється “нечіткою” математикою сучасності, яку називають “неперечною математикою”. Можна виділити **три етапи розвитку науки**: синтетичний, що здобуває багатозначний смисловий контекст пізнання Всесвіту, аналітичний, що здобуває однозначний контекст такого пізнання, і знову синтетичний етап, де інтегруються досягнення перших двох етапів.

Відтак, порушення симетрії, розщеплення єдності на множину і відновлення стану єдності на новому витку розвитку – одне з відкриттів філософської й наукової думки.

Розглянуті моделі реалізуються у феномені **фрактально-голограмної вкладеності різних циклів розвитку різних предметів та явищ:**

У зв'язку з цим можна екстраполювати **закономірності розвитку освіти на глобальному та локальному рівнях.**

На глобальному рівні:

Примітивні співтовариства: Суб'єкт-суб'єктний стан інтеграції вчителя та учня, "пряма" передача знання через спонтанний акт містичної ініціації чи сумісної діяльності.

Соціуми нового часу: Суб'єкт-об'єктний стан диференціації вчителя та учня, передача знання вчителем-раціократом опосередкована суб'єкт-об'єктними відносинами.

Інформаційне суспільство: Суб'єкт-суб'єктний стан інтеграції вчителя та учня (вчитель та учень знаходяться у рівному положенні щодо Істини), передача знань ініціюється як розкриття учням самого процесу народження знання.

На локальному рівні:

а) етап деієрархізації педагогічної системи (20-40 роки ХХ століття), який характеризується активним пошуком нових форм навчання та виховання, становленням "трудової школи" з орієнтацією на трудове навчання як засіб інтеграції учнів у саме життя, розвитком бригадно-лабораторних, самоврядувальних форм навчання, комунарського виховання, педагогічної системи А.С. Макаренка;

б) етап ієрархізації педагогічної системи (50-80 роки ХХ століття), який визначається усталеним, догматизованим станом освіти, відходом від принципу трудової школи, поширенням "книжної школи", репродуктивних форм навчання, суворою регламентацією шкільного життя, назріванням освітньої кризи;

в) етап деієрархізації педагогічної системи (кінець ХХ століття), який виявляє глобалізацію освітніх процесів, повернення до "трудової школи", становлення "нового педагогічного мислення", гуманізацію освіти, розвиток суб'єкт-суб'єктної особистісно орієнтованої, ноосферної, людиномірної освітніх парадигм, розвиток педагогіки співробітництва, рух авторських шкіл, розгортання дистанційно-інноваційних процесів в освіті, розвиток педагогічної акмеології, педагогічної синергетики, педагогіки толерантності, учнівського та студентського самоврядування.

Проведений аналіз дозволяє дійти важливого висновку: нині спостерігається **докорінне зрушення суспільної рефлексії і суспільної свідомості від субстратно-речовинної до субстанціонально-польової, резонансної суб'єкт-суб'єктної парадигми пізнання, від дискретно-атомарно-фрагментарного до цілісно-континуального суб'єкт-суб'єктного світосприйняття, світобачення, світорозуміння.**

Розглянемо головні особливості зазначеного процесу:

1. Речовина тепер розуміється не як випромінююча поле, а як те, що його притягує і накопичує.

2. Потенційно-можливий аспект світу постає такою ж фундаментальною його характеристикою, як і актуально-дійсний.

3. Закони збереження змінюються у зв'язку з актуалізацією квантово-торсіонної природи Всесвіту, з'являються технології "вільної енергії", різні модифікації *перпетум мобіле* (Н.Тесла).

4. Не тільки на рівні мікросвіту (на фундаментальному квантово-фотонному рівні Всесвіту – І.З.Цехмістро), але і на рівні макросвіту (М.О.Козирев) наш Усесвіт регулюється непричинно-імплікативними, несилловими зв'язками, коли причина і наслідок, частина і ціле, минуле, сьогодення і майбутнє не диференціюються.

5. Хвороба виявляється позитивною пристосувальною реакцією організму, що сприяє переходу медицини від алопатичної до духовно-гомеопатичної, резонансно-хвильової парадигми, яка дозволяє регенерувати органи і виліковувати від пандемій, що вважаються летальними.

6. Форма предметів набуває фундаментального значення у функціонуванні реальності – теорії морфічного резонансу, біологічних полів, формувальної причинності.

7. Людина виявляється не мислячою мозком, але польовою формою, всім тілом (Г.Б. Двойрин, В.В. Налімов), що дозволяє А.Є. Акімову природу психіки зводити до вакуумно-спінорних, торсіонних флуктуацій, а також обґрунтувати феномени змінених (трансперсональних) станів свідомості (Ст.Гроф, А.П. Дубров, Г.Н.Дульнев, В. П. Пушкін та ін.).

8. Процес мислення реалізується на континуально-польовому рівні Всесвіту у вигляді фрактально-голограмної матриці на рівні голографічної енерго-інформаційної картини (К. Прібрам, Р. Сперрі, Д. Бом), універсального семантичного простору Всесвіту (В.В. Налімов), семантичного хвильового геному (П.П.Гаряев), архетипів колективного безсвідомого (К. Юнг, П. Девіс).

9. Не реальність визначає свідомість, а свідомість здатна керувати реальністю (В. Зеланд – "транссерфінг реальності"; квантово-фотонний парадокс "Спостерігач", антропний принцип, психізація дійсності – Земля розуміється як розумна сутність, а атоми – як розумні елементи).

10. Жива речовина утворює єдиний загальнопланетарний ноосферний моноліт, в якому все пов'язано зі всім (В. І. Вернадський).

11. Розвиток світу в цілому, а також окремих його аспектів може розумітися: як лінійний, так і циклічний; як еволюційний, так і креаціоністський; як стаціонарний, так і вибухово-сингулярний; як спіральний, так і фрактально-голограмний; як процес від минулого до майбутньому, так і від майбутнього до минулого, коли будь-яка точка на часовому континуумі є однаково доступною, що підтверджується і несилловими ефектами квантових систем); як фазовий-резонансний процес, що здійснюється в точках біфуркації, так і як становлення, коли розвиток розуміється як здійснюваний від того, що є, до того, що стає.

12. Спостерігається злиття форм суспільної свідомості – науки і релігії, науки і моралі, філософії і науки та ін.; ми стаємо свідками філософсько-релігійного синтезу, коли науковими критеріями освоєння дійсності

постають морально-світоглядні аспекти індивідуальної і суспільної свідомості.

13. Має місце звернення науки до ненаукових, лженаукових і паранаукових аспектів дійсності – паранормальних явищ (А.П. Дубров, Г.Н.Дульнев, В. П. Пушкін та ін.), котрі вивчаються в межах парапсихології і когнітивної психофізики як явища "граничної реальності", "реальності неймовірного".

14. Спостерігається зміна причинно-детерміністської парадигми пізнання у напрямі цілісно-парадоксальної парадигми, що передбачає перехід від лінійно-причинної до цикло- і цілісно-причинної координації предметів і явищ (синхронність К. Юнга, квантово-релятивістські парадокси мікро- і макросвіту – квантова парадигма, що базується на: принципі доповненості (Н. Бор), принципі невизначеності (В. Гейзенберг), принципі нелокальності (Д. Белл), принципі цілісності (Д. Бом), парадоксі “Спостерігач”, антропному принципі, ноосферних засадах реальності (В.І.Вернадський), принципах невизначеності В. Гейзенберга, феноменах М.О. Козирєва, основах теорії фізичної та математичної гармонії, гомеопатичних феноменах дальньої дії, їх хвилевому характері; семантико-хвильовому характері генетичної інформації, теорії великого об’єднання фундаментальних видів фізичної взаємодії і торсіонних полів А.Є. Акімова і Г.І. Шипова і ін.

15. Спостерігається перехід від критерію експериментально-верифікаційного отримання нових знань до рефлексивно-інтуїтивного (К. Гаусс, Л. Кронекер, А. Пуанкаре, Я. Брауер, Е. Борель, Г. Вейль, К. Гедель та ін.); від класичної однозначної логіки до постнекласичної парадоксальної багатозначно-діалектичної логіки.

16. Негативні якості людини виявляються позитивними ресурсами її психіки (гуманістична психологія – А. Маслоу, К. Роджерс), що супроводжується переходом від дискретно-дуалістичної до цілісно-парадоксальної, резонансної моралі, в рамках якої реалізується єдність фактологічного і морального, що дозволяє обґрунтувати релігійний принцип відплати, який базується на: концепції семантичного простору В.В. Налімова; періодичній системі елементів слова М.С. Єльцина; антропному принципові і квантовому феномені "*Спостерігач*"; феномені квантова-фотонної зв'язності світу (що виявляє непричинно-несиловий принцип координації мікро- і макросистем); феномени “потойбічної реальності” (“*Життя після життя*” – Р. Моуді); експериментах інституту кінесіології (П.Вайнцвайг); трансперсональній психології С.Грофа; феномені синхронності К. Юнга; теорії семантичного хвилевого геному П.П. Гарєєва та експериментах Цзян Каньчженя, який ще в 80-х років ХХ ст. створив фізичний пристрій, що завдяки електромагнітному резонансу "зчитує" інформацію з ДНК одного живого об'єкту і спрямовує її на інший живий об'єкт.

17. Розглянуте виявляє *певні наслідки для освіти*: розвиток цілісних, інтегральних педагогічних технологій, повернення педагогіки до своїх сакральних древніх глибин.

М. Цвєтасєва: "Ребенка нужно не научить, а заковать". **М.П. Лещенко:** "Коли група людей об'єднується з метою виконання певного виду діяльності, то відбувається явище накладання окремих полів і виникає сумарне поле діяльності. Якщо педагогічну діяльність розглядати як процес енергетичного і матеріального обміну між учителем і учнями, то правомірно зробити висновок про комунікативне поле пізнавально-активного характеру або пізнавально-активне поле, яке виникає в результаті накладання особистісних полів педагога і вихованців у процесі конкретного уроку чи заняття".

Зазначене реалізується у таких **постнекласичних напрямках розвитку педагогічної теорії і практики**: сугестопедії, акмеології, пед.синергетики, резонансного навчання, "супернавчання", гештальтосвіти; формування багатогранного соціально-педагогічного середовища; суб'єкт-суб'єктна парадигма – інтеграція всіх учасників освітнього процесу та сумісне здобування знань; колективні форми навчання (система Щетініна); єдність логічного та образного (технологія опорних сигналів Шаталова); ранній, випереджувальний розвиток дитини (системи Лобка, Тюленева та ін.); метод укрупнення дидактичних одиниць Ерднієва, який можна проілюструвати висловом **А.К. Сухотіна**, який в книзі "**Парадокси науки**" пише: встановлено, що учні впевнено розв'язують задачі, що **подаються** в узагальнених структурах, ніж коли цей самий зміст заданий у конкретних формах. Водночас ці узагальнені структури характеризуються певним філософським "зарядом" парадоксальності й нечіткості, оскільки виступають ізоморфними "лекалами" для величезної кількості категорій і понять. Цей висновок знаходить підтвердження й у дослідженнях академіка **О. В. Третьяка**, директора Інституту високих технологій (Київський національний університет ім. Т. Шевченка), експерименти якого засвідчують, що учні і студенти краще засвоюють навчальний матеріал, сконструйований з понять, які мають "**нечіткі семантичні контури**", що **дає змогу** об'єднувати їх у цілісні смислові конгломерати, встановлювати логічні зв'язки між концептуально далекими **одна від одної** реаліями, **а також** теоретичними об'єктами, що відповідає творчому – *нечіткому, діалектичному, багатозначному, метафоричному, багатовимірному, нелінійному* – способу пізнання і освоєння світу.

Це, у свою чергу, актуалізує розробку **системи інтегративних, синтетичних, фундаментальних знань в освітній сфері**, зокрема й у сфері професійно-педагогічної підготовки.

18. Процес зближення гуманітарного і природничонаукового знання, що реалізується в площині таких тенденцій і феноменів:

1) Інформаційний бум виявляє компенсаторну тенденцію до освоєння наукою феномена Цілого, що виявляється в розвитку комплексних міждисциплінарних досліджень, які поєднують ресурси гуманітарних і точних наук.

2) У зв'язку з входженням людства в синтетичну еру інформаційного суспільства відбувається певна інтеграція форм суспільної свідомості, зокрема науки, релігії, філософії, мистецтва – спостерігається повернення до

древнього стану пізнання, коли наука та філософія склали єдину сутність – натурфілософію.

3) У зв'язку з тенденцією актуалізації таких синергетичних напрямів педагогічної теорії і практики, як інтеграція, фундаменталізація і холізм, виявляється процес створення інтегрованих курсів, що поєднують результати і ресурси гуманітарних і природничих наук. У зв'язку з цим спостерігається відхід сучасних освітніх технологій від профілізації (що реалізує пізнавальну парадигму точних наук) і дедалі інтенсивний розвиток парадигми фундаменталізації в освіті.

У *Меморандумі ЮНЕСКО (1994)* йдеться про те, що тільки фундаментальна освіта дає універсальні за своєю сутністю знання, виступаючи чинником стійкого розвитку країн і краще всього готує людину до життя, оскільки передбачає поглиблення загальнотеоретичної, загально педагогічної, загальнонаукової підготовки. Згідно *Лісабонської стратегії розвитку освіти*, прийнятої Європейською радою (2000), наукові методи пізнання мають розглядатися як методики навчання, оскільки нині освітні, економічні і соціальні стратегії розвитку суспільства виявляють нерозривний зв'язок.

4) Формуються нові критерії отримання наукового знання (які впливають у тому числі і з парадоксів сучасного пізнання в його методологічних підставах – теорема К. Геделя про неповноту, парадокс розвитку, або телеологічний парадокс, парадокси теорії множин і ін. – а також в онтологічних і семантичних підставах, пов'язаних з онтологічними і семантичними парадоксами, а також з парадоксальною квантовою логікою), а також критерії істинності знань, які орієнтуються на такі гуманітарні аспекти, як інтуїція, образність, метафорична, міфологічність, краса, рефлексивність, індивідуальний досвід і ін.

5) Наукова картина світу збагачується гуманітарними аспектами, що реалізується в синтезі морального і фактологічного, а також в антропному принципі, ноосферній організації земної цивілізації.

6) Інтеграція гуманітарного і природничого аспектів пізнання і освоєння людиною дійсності впливає з феномена цілісності особистості, яка не буває ні гуманітарною, ані природничою в чистому вигляді, оскільки особистість розвивається і формується в інтегральному полі соціоприродної реальності, в якому спостерігається злиття багатозначних і однозначних сенсів людського буття, що передбачає інтеграцію згаданих двох типів знання у сфері об'єднувальної форми суспільної свідомості – філософії, котра виявляє надзвичайну цінність філософської рефлексії і гуманітарної інтерпретації дійсності.

7) На психофізіологічному рівні ми також спостерігаємо інтегрованість відмічених видів знання, що виявляється в концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку людини, котра постає евристичною пояснювальною моделлю людської істоти. У зв'язку з цим гуманітарні, нечіткі знання можна вважати такими, що корелюють з правопівкульовою пізнавальною стратегією, тоді як однозначні і чіткі знання, що здобуваються

у сфері точних наук, реалізуються в основному на рівні лівопівкульових механізмів, які організують абстрактно-логічне мислення. З цією обставиною пов'язана класифікація людей на художників і мислителів. Зрозуміло, що "чистих" художників і мислителів не існує. А якщо і зустрічаються чисті типи людей, то вони реалізуються як акцентуйовані або патологічні, що виявляється в двох полярних психічних хворобах – циклотимії і шизофренії. При цьому шизофренік як число лівопівкульовий тип характеризується дефіцитом правопівкульових аспектів психічної діяльності – емоційності, багатозначності, метафоричності. Ця обставина використовується в деяких тестах щодо виявлення шизоїдних рис характеру: шизофренік, котрий відображає і освоює світ однозначним чином, не може сприймати багатозначно-метафоричні мовні конструкції, наприклад прислів'я і приказки – "життя прожити – не поле перейти" і ін. – оскільки не в змозі витягувати з них багатозначний, переносний сенс.

8) Механізми творчості також передбачають поєднання однозначного і багатозначного видів знання (що співвідносяться з гуманітарними і точними дисциплінами), багатозначно-континуальної і однозначно-дискретної логік, що дозволяє реалізувати механізми творчого мислення – мислення діалектичного і парадоксального, оскільки в його межах поєднуються дві полярні стратегії пізнання світу, виявляючи дипластію – характерну тільки людині властивості поєднання в одному контексті несумісних і часто полярно протилежних сутностей. При цьому сама істина починає розумітися як єдність протилежностей.

9) У цьому контексті можна говорити про постнекласичний тип наукової раціональності (кінець ХХ ст.), в рамках якого суб'єкт і об'єкт розуміються як цілісний неподільний комплекс, а в процесі пізнання починають враховуватися як засоби і операції, так і ціннісний-цільові характеристики наукової діяльності. Об'єкти тепер уявляються складними відкритими системами, що саморозвиваються, для яких характерна еволюція, що є синергетичним процесом самоорганізації (індетермінізований, нелінійний, імовірнісний, різноспрямований, біфуркаційно-хаотичний). Взаємовідношення людини і природи досягає рівня коеволюції [10, с. 619-697; 11]. На цьому етапі виявляється перехід від моделюючого мислення до образно-міфологічного, має місце взаємне проникнення конкретно-наукових, філософських, природничих, гуманітарних, фундаментальних і прикладних знань [4; 9; 12; 14]. При цьому в класичному розумінні точні науки дрейфують від матеріалізму до ідеалізму [11; 14], коли постнекласична наука тяжіє до міфологічних засобам вираження [Чешков, 2002] і розгорненим міфологічним побудовам [2, с. 4-18], оскільки до міфів, на відміну від наукової гіпотези, відноситься сутність, яку не можна верифікувати (наприклад психоаналіз З. Фрейда або колективне без свідоме К. Юнга), що не перешкоджає перетворенню наукових міфів на наукову гіпотезу [8, с. 246–248].

Проведений аналіз дозволяє екстраполювати зазначені висновки на **РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ**, які нами було сформульовано

на пленарному засіданні на *X Міжнародних педагогічно-мистецьких читаннях пам'яті професора О.П. Рудницької* (5-6 грудня 2012, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України).

Культурно-естетичне освоєння світу постає одним з головних механізмів існування і розвитку людини і суспільства.

Для психолого-педагогічної науки через відомі причини надзвичайно важливим є розуміння суті цього процесу для організації ефективної педагогічної дії.

Розв'язання заявленої проблеми потребує виходу за рамки актуалізації зазначеного феномену та залучення універсального теоретико-методологічного принципу, який базується на універсальній синергетичній парадигмі розвитку, яка дозволяє екстраполювати *еволюцію культурно-естетичного освоєння людиною світу*: *ТЕЗА*: мистецтво в своїх глибинних витоках було синкретичним як за засобом відображення дійсності, так і за сприйняттям, про що пишуть у своїх працях Р. Вагнер, Е. Курт, С.М. Ейзенштейн, Ю. Б. Борев, В.В. Ванслов та ін. *АНТИТЕЗА*: має місце процес диференціації видів мистецтв який змінюється фазами їх синтезу (сценічного, екранного та ін.). *СИНТЕЗ*: у XIX–XX сторіччях очікується момент “тотального з'єднання” мистецтв, їх синтез.

У зв'язку з цим можна окреслити **синтетичні (інтегративні, синтетичні) концепції естетичного виховання** [1; 3; 5–7].

1. Синергетична концепція: єдність Істини, Добра і Краси, що передбачає розгляд в нерозривній єдності когнітивно-вольового, морально-світоглядного та діяльнісно-поведінкового складових людини (О.В. Вознюк, 2003) та реалізує принцип “талант – це синтез талантів” (*М.П. Щетинін*)

2. Концепція музичного виховання на основі інтеграції українського музикознавця, педагога Б.Л. Яворського: діти сприймають оточуючий світ та мистецтво цілісно, знаходячи асоціації під час музичної, візуальної та рухової творчості.

3. Український композитор М.Д. Леонтович: синтез музики й світла і вважав її естетичною потребою навчально-виховного процесу в школі; перший серед представників вітчизняної мистецької освіти почав експериментально впроваджувати **кольоромузику** в шкільну практику.

4. Швейцарський педагог Еміль Жак-Далькроз (1865-1950) розробив цілісну концепцію гармонійного художньо-естетичного виховання, в основі якої знаходиться ідея **синкретичної єдності музики, слова і танцювального руху**.

5. Послідовник далькрозівської виховної системи – відомий німецький композитор і педагог Карл Орф (1895-1982) – значно розвинув її, посилив **музичний аспект**, а також додав **театральний**.

6. Інтегративний підхід до естетизації навчально-виховного процесу у вальдорфських школах Рудольфа Штайнера (1861-1925): увів нові оригінальні навчальні предмети “Евритмія” та “Малювання форм”.

7. Сучасні автори програм з художньої культури – оригінальні моделі художньо-педагогічної організації змісту інтегративних курсів, основу яких

покладено взаємозв'язок "слово – звук – колір – рух", а також ідею „художніх подій” – творчих колективних занять: О.Куревіна пропонує власну оригінальну концепцію і програму "Синтез мистецтв" для дошкільників і молодших школярів; М.Л. Масол – концепція художньо-естетичного виховання для загальної середньої освіти в галузі “Естетична культура” (“Мистецтво”).

8. Постнекласична резонансно-хвильова концепція художньо-естетичного виховання розглядає художню творчість як ЗАСІБ навчально-розвивальний (розвиток та навчання), самовиражально-самовдосконалювальний (самовираження, самовдосконалення) терапевтично-лікувальний (лікування від соматичних, психосоматичних, психічних хвороб), катарсично-гармонізаційний (гармонізація психічної сфери вихованців, усунення психологічних проблем), гармонійно-перетворювальний (перетворення світу, його гармонізація), творчо-реалізаційний (творча діяльність як вищий вид життєвої активності), сакрально-божественний (злиття з Абсолютом)

Розглянемо теоретико-методологічні, онтологічні, праксеологічні, антропологічні засади постнекласичної резонансно-хвильової концепції художньо-естетичного виховання:

1) Резонансно-хвильова, фрактально-голограмна природа Всесвіту (світло, звук, рух, слово мають універсальну хвильову природу)

2) Психофізіологічний феномен *синестезії*, який інтегрує всі сенсорні системи людини – аудіальну, візуальну, кінестетичну.

3) Когнітивний феномен – *діпластія* – властивий тільки людській свідомості психологічний феномен ототожнення двох елементів, які одночасно виключають один одного - Істина як єдність протилежностей

4) Квантові парадокси мікросвіту, який на квантовому рівні постає цілісним неподільним комплексом.

5) Антропний космологічний принцип – доцільність існування людини у Всесвіті.

6) Квантовий парадокс “Спостерігач” (сучасна постнекласична концепція “транссерфінг реальності”), який виявляє активну роль свідомості в актуалізації Всесвіту.

7) Теорія універсального семантичного простору В.В.Налімова, де поєднуються вербальний і невербальний аспекти життєдіяльності людини, її соматичний і психічний аспекти, моральне і фактологічне – *калокагатія* (має багато спільного з орієнтальним уявленням про “хроніки Акаші”).

8) Герменевтична філософія Р. Хайдеггера, що базується на уявленні про світ як своєрідний онтологізований текст

9) Універсалістське трактування символічних форм Е. Кассирера.

10) Ідея універсальної символіки у сфері екзистенціальної філософії. Ж.-П. Сартра

11) Концепція Р. Башляра щодо “психоаналіза предметів”, що виявляє "універсальний ключ" до тлумачення символів

12) Феномени слабких екологічних зв'язків та колективного

біокомп'ютера В.П. Казначеева

13) Ноосфера В.І. Вернадського

14) Колективне безсвідоме К. Юнга

15) Феномен синхронності К.Юнга, П.Девіс (події психічної та фізичної реальності корелюють)

16) Один з напрямів лінгвістики – звуковий символізм – неспростовно свідчить про наявність прихованої семантики у сфері вербальних і невербальних сигналів

17) Психологія суб'єктивної семантики – зображення також мають подібну характеристику, коли геометричні фігури виявляються наділеними жорстко корельованими комплексами властивостей, які реалізуються як емоційно-оцінні властивості і виявляються як "семантичні інваріанти" – значення, сенс предмета "написано на її обличчі"

18) Словники візуального досвіду – кінцевих систем візуальних образів, що дозволяють стійко інтерпретувати і класифікувати всі (!) об'єкти зовнішнього світу: не тільки зовнішні об'єкти несуть в собі глибинну інформацію, що організовується за певними фундаментальними (інваріантними) принципами, але і об'єкти, які людина виражає в актах творчості (малюнку, танці та ін.) відображають цю глибинну (архетипічну) інформацію.

19) Е. Разехорн: зображення – є первинні глибинні жести (пра-рухи), виражені графічно; вони несуть певне емоційне навантаження і володіють очевидними цінностями сприйняття – це графічний вираз відчуттів.

20) Гомеопатичний феномен дальньої резонансно-хвильової дії – дистанційні взаємодії матеріальних об'єктів без масопереносу, які володіють багатьма основними властивостями електромагнітних хвиль класичної теорії, властивостями хвиль-часток квантової механіки, а також властивостями, що не мають аналогів: художник, що пише картину, заряджає її полотно своєю енергією.

21) Резонансна (фрактально-голограмна) природа Всесвіту дозволяє зрозуміти механізми реалізації семантичних універсалій і інваріантів: ефект об'ємного резонансу (форма предметів впливає на людину): вплив архітектурних форм на самопочуття; ефекти сензитивних фаз (що реалізовується на основі фазових станів психіки), тобто підвищена чутливість до дії слабких (інформаційних) подразників; феномени викликаних потенціалів мозку; змінені стани свідомості; хвильова лінгвістична генетика П.П. Гаряєва – генетична інформація організується за хвильовими та лінгвістичними принципами, виявляючи наявність Вакуумного супермозку; періодична система елементів слова М.Ельцина; теорія формувальної причинності Р. Шелдрейка.

22) Освітні феномени: біокомп'ютер В.М.Броннікова, резонансне навчання, супернавчання, гештальт освіта, сугестопедія, педагогічна синергетика, акмеологія, методи колективного здобування знань М.П.Щетиніна та ін.

ВИСНОВОК: наявність феномену анізотропності перцептивно-

гностичного простору. АЛГОРИТМИ зазначеної анізотропності виявляються у концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку людини. Це дозволяє сформулювати **алгоритми як ефективної (гармонійної) педагогічної дії у сфері естетичного виховання, так і створення гармонійних (геніальних) творів мистецтва.**

ПРАВА ПІВКУЛЯ (підсвідомість) віддає перевагу континуальним, безперервним, плавним формам і гарячій колірній гаммі, образам, звукам (звуковим тонам, або просодичним елементам мови, тобто інтонації), конкретним предметам і освоює ліве зорове поле навколишнього простору, наближаючи предмети до людини.

Тобто, континуальні, розпливчаті, нечіткі, неконтрастні кольори спричиняють дію на праву півкулю, яка активна в стані гіпнотичного трансу і яка тяжіє до сприйняття цілісних форм (саме неконтрастна колірна гамма сприяє злиттю образотворчих форм в дещо ціле) – нечітка колірна гама реалізує сугестивний вплив на людини. І якщо на праву півкулю діє гаряча колірна гамма, то полотна, насичені гарячою гаммою, здатні звертатися до нашої підсвідомості.

ЛІВА ПІВКУЛЯ (свідомість), навпаки, сприймає дискретно-перервні, ламані форми, ритмічний аспект звуків, холодну колірну гамму, абстрактну інформацію (символи, слова, цифри), освоює праве зорове поле навколишнього простору, віддаляючи предмети від спостерігача.

Зазначене дозволяє сформулювати АЛГОРИТМИ як ефективної (гармонійної) педагогічної дії, так і створення гармонійних (геніальних) творів мистецтва – зорових, слухових, зображальних, виражальних

1. ЗГАШАЮЧИЙ АЛГОРИТМ: для того, щоб твір мистецтва здійснював медитативно-духовний вплив на людину, тобто впливав одночасно на обидві півкулі головного мозку, синхронізуючи їх роботу, необхідно поєднувати ліво- і правопівкульову інформацію так, щоб дві півкульові стратегії “згашали”, компенсували одна одну (як засвідчують енцефалографічні дослідження, півкулі функціонально синхронізуються у медитативно-творчому стані – вищому рівні людської життєдіяльності та діяльнісній меті людського розвитку).

ДВА ВАРІАНТА ЗГАШАЮЧОГО ВПЛИВУ:

1. Одночасний вплив на людину правопівкульовою та лівопівкульовою інформацією, яка “дорівнює” одна одній та через це нівелює й згашає одна одну.

2. Впливати правопівкульовою інформацією на ліву півкулю и навпаки. Наприклад, зорову інформацію, що розміщена у лівому полі зору (яку сприймає права півкуля) розміщувати у правому полі зору, що відповідає просторовому сприйняттю лівої півкулі.

2. ГАРМОНІЗУЮЧИЙ АЛГОРИТМ: для того, щоб твір мистецтва здійснював гармонізуючий вплив на людину, тобто впливав одночасно на обидві півкулі головного мозку, гармонізуючи їх роботу, необхідно поєднувати ліво- і правопівкульову інформацію таким чином, щоб дві півкульові стратегії склали гармонійну пропорцію (котра мовою

математики реалізується як “золотий перетин”), тобто інформація, що подається по правій та лівій півкулі, співвідноситься за гармонійною пропорцією.

ПРИКЛАДИ ПОЄДНАННЯ НЕСУМІСНОГО: зображаються мужня жінка або жіночний чоловік, гармонійно поєднуються холодна і гаряча колірні гамми, континуальні і дискретні візуальні форми і рухи, гармонійно інтегруються мелодія і ритм, передача на картині відразу двох зрізів дійсності – у минулому та майбутньому; передача одночасно статичної і динамічної; поєднання прямої і зворотної зорової перспективи та ін.

ВИСНОВКИ: сформульовані алгоритми мають колосальні наслідки для освітньої сфери, оскільки дозволяють розробити *психолого-естетичні алгоритми гармонійної дії на всіх учасників освітнього процесу*, педагогічні основи якої закладені І.А.Зязюном

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Історія світової та української культури: Підруч. для вищ. закл. освіти / В.А.Греченко, І.В.Чорний, В.А.Кушнерук, В.А.Режко. – К: Літера, 2000. – 364 с.
2. Ладыгина О.М. Культура мифа. – М.: Полярная звезда, 2000. – 56 с.
3. Леонтьева Э.В. Карл Орф / Э.В. Леонтьева. – М.: Музыка, 1984. – 334 с.
4. Лесков Л.В. Синергизм: философская парадигма XXI века. – М.: «Издательство «Экономика», 2006. – 637 с.
5. Мистецтво. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Н.В.Очеретяна, О.М. Дмитренко. // Мистецтво та освіта. – №№ 1-3. – 2012. – С. 110-135.
6. Морозова С. Основные направления и приемы развития детского творчества в педагогической деятельности Б.Яворского и его учеников / Сост. О. Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 113-120.
7. Мун Л.Н. Синтез искусств как постоянно развивающийся процесс порождения нового в искусстве, образовании, науке и его импровизационная природа / Л.Н. Мун // Институт Художественного Образования Российской Академии Образования. Электронный научный журнал „Педагогика искусства”. – № 2. – 2008. – С. 111-121.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. Избр. работы / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1983. – 605 с.
9. Стеклова И.В. Философия, культура, современность. – Саратов: СПИ, 2000. – Вып.2. – С. 40–53.
10. Степин В.С. Саморазвивающиеся системы и перспективы техногенной цивилизации // Синергетическая парадигма. Многообразие поисков и подходов. М.: Прогресс-Традиция, 2000. – С. 12-128.
11. Тарнас Р. История западного мышления. – М.: Крон-пресс, 1995. – 448 с.
12. Тимашев С.Ф. Принципы современной эволюции нелинейных систем // Рос. хим. журн. – 1998. – Т. XLII, № 3. – С. 18-36.
13. Чешков М.А. Глобалистика: поиски предмета: (Сб. ст.). М.: ИМЭМО, 2002. – 99 с.
14. Яковец Ю.В. Формирование постиндустриальной парадигмы: истоки и перспективы / Ю.В. Яковец // Вопросы философии. – 1997. – № 1. – С. 3-17.